

بررسی سند برای کشف روایات جعلی کفایت نمی‌کند

در نیمه دوم قرن سوم هجری بسیاری از اقوال معروف به صورت روایت درآمده و اسنادی برای آن‌ها جعل شده است؛ در این صورت صرف بررسی‌های سندی کفایت نمی‌کند و نمی‌تواند ما را به نتیجه مطلوب برساند و برای رسیدن به روایت‌های متقن‌تر نیازمند بررسی‌های ادبی و متنی هستیم.

بررسی سند برای کشف روایات جعلی کفایت نمی‌کند/ نیازمند بررسی ادبی و متنی هستیم
در نیمه دوم قرن سوم هجری بسیاری از اقوال معروف به صورت روایت درآمده و اسنادی برای آن‌ها جعل شده است؛ در این صورت صرف بررسی‌های سندی کفایت نمی‌کند و نمی‌تواند ما را به نتیجه مطلوب برساند و برای رسیدن به روایت‌های متقن‌تر نیازمند بررسی‌های ادبی و متنی هستیم.

محمدکاظم شاکر، استاد علوم قرآن و حدیث دانشگاه قم، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، تفاسیر اثری را بر دو قسم دانست و اظهار کرد: در برخی از تفاسیری که معروف به تفاسیر اثری‌اند، فقط به ذکر روایات اکتفا می‌شود و هیچ توضیحی ذیل روایات داده نمی‌آید و حتی گزینشی نیز میان روایات صورت نمی‌گیرد، اما قسم دیگر، در واقع تفاسیر اثری اجتهادی‌اند و در این نوع تفاسیر، اجتهاد مفسر در مقام گزینش و تبیین روایات در تفسیر نقش دارد.

شاکر با اشاره به این که روند سنت تفسیری از قرن پنجم به بعد به سوی تفسیر اجتهادی گرایش پیدا کرده است، علت این امر را مواجهه فرهنگ اسلامی با سایر فرهنگ‌ها دانست و گفت: در حال حاضر نیز به منظور درک و دریافت پاسخ قرآن به مسائل جدید و براساس مبانی ارائه شده در قرآن، باید دست به اجتهاد زده و به تبیین این مسائل در چارچوب مبانی قرآن دست یابیم و در واقع باید به این امر توجه داشت که تبیین مسائل جدید با قرآن از طریق تفسیر اجتهادی میسر می‌شود.

در حالی که براساس اسناد تاریخی، ابن عباس در زمان رحلت پیامبر گرامی اسلام(ص) بین 10 تا 15 سال داشته است، هزاران روایت تفسیری از او نقل شده و جالب توجه این است که اگر میان روایات تفسیری ذیل هر آیه، دو یا سه یا چهار قول متعارض و متضاد وجود داشته باشد برای همه این اقوال روایتی از ابن عباس می‌توانید پیدا کنید

وی در ادامه به آسیب‌شناسی تفاسیر مأثور پرداخت و گفت: آسیب اصلی در زمینه تفسیر مأثور به جعل روایات بازمی‌گردد که جزء مسلمات حدیث‌شناسی است و در این زمینه می‌توان به دو مورد بسیار برجسته اشاره کرد.

شاکر درباره یکی از این دو مورد گفت: در زمان خلافت عباسیان، خاندان عباسی، ابن عباس را به عنوان نماد وجاهت خود مطرح و به آن افتخار می‌کردند. وجاهت ابن عباس که در این دوره تأکیدی فراوان بر آن می‌شد و اجماعی که بر او وجود داشت، زمینه‌ای شد برای این که عده‌ای به منظور توجیه آراء و نظرات تفسیری خود به جعل سند پرداخته و سخنانی را در قالب روایات ابن عباس از او نقل کنند.

وی با بیان این که در حال حاضر ما در تفسیر با يك شخصیت اسطوره‌ای از ابن عباس روبرویم، گفت: در حالی که براساس اسناد تاریخی، ابن عباس در زمان رحلت پیامبر گرامی اسلام(ص) بین 10 تا 15 سال داشته است، هزاران روایت تفسیری از او نقل شده و جالب توجه این است که اگر میان روایات تفسیری ذیل هر آیه، دو یا سه یا چهار قول متعارض و متضاد وجود داشته باشد، برای همه این اقوال روایتی از ابن عباس می‌توانید پیدا کنید.

شاکر دومین مورد عمده در زمینه جعل روایات را اسرائیلیات دانست و گفت: همچنان که می‌دانیم، اسرائیلیات، روایاتی هستند که تحت تأثیر عهد عتیق و تلمود و همچنین کتب آپوکریفای یهودیان ساخته شده و به عنوان روایات منقول از پیامبر اسلام(ص) در بین روایان احادیث رواج داده شده است.

وی با بیان این که در تفاسیر روایی این‌ها عمده‌ترین موانع پیش روی مفسر هستند، اظهار کرد: این موارد در صورتی که احتمال جعلی بودن خود اسناد جدی باشد، ما را با دشواری بیشتری مواجه می‌کنند و این قول قابل توجهی است که در نیمه دوم قرن سوم هجری بسیاری از اقوال معروف به صورت روایت درآمده و اسنادی برای آن‌ها جعل شده است. در این صورت صرف بررسی‌های سندی کفایت نمی‌کند و نمی‌تواند ما را به نتیجه مطلوب برساند و برای رسیدن به روایت‌های متقن‌تر نیازمند بررسی‌های ادبی و متنی هستیم.

شاکر در پایان خاطرنشان کرد: برخی دیگر از آسیب‌هایی که متوجه تفسیر مأثور است، دخیل نکردن شرایط و اقتضائات زمان نزول آیات قرآن است. برای دور ماندن از این آفت که ممکن است، مفسران اجتهادی را نیز درگیر خود کند، باید به این نکته توجه داشت

که نباید قرآن را با منحصر کردن معانی آن در بعضی از مصادیق خاص که در روایات تفسیری مخصوصاً شیعه بیان شده است، دچار آسیب کرد. این موردی است که مرحوم علامه طباطبایی بسیار بر آن تأکید کرده‌اند و از باب بحث جری و تطبیق یا جری و انطباق این مسئله را مطرح کردند.